

2012’de İhracatı Altın Sırladı

Barış Soybilgen*

Yönetici Özeti

2012 yılında Türkiye’nin ihracatı 2011 yılına göre yüzde 13,1 artarak 134,9 milyar dolardan 152,5 milyar dolara ulaştı. Geçen yılın dış ticaret açısından en önemli olayı, İran’ın Türkiye’ye ihraç ettiği doğal gaz ve petrol karşılığında Türkiye’den ya doğrudan ya da Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) üzerinden altın ithal etmesiydi. 2012 yılında Türkiye’nin toplam altın ihracatı 2011 yılına göre yüzde 804,8 artarak 13,3 milyar dolar olurken, bu ihracatın 6,5 milyar doları İran’a, 4,6 milyar doları Birleşik Arap Emirlikleri’ne (BAE) yapıldı. Bu altın ihracatı Türkiye’nin toplam ihracatını ve cari açığını olduğundan daha iyi bir noktadaymış gibi gösterdi. 2011 yılında altın hariç ihracat 133,4 milyar dolarken, yüzde 4,3 artışla 2012 yılında 139,2 milyar dolara ulaştı. Ayrıca altın ihracatı olmasaydı 2012’de cari açık GSYH’ın yüzde 7’si olacaktı. Bunun yanında Avrupa Birliği’nin (AB) düşük büyüme oranı Türkiye’nin ihracatına büyük zarar verdi. Türkiye’nin AB’ye yaptığı ihracat 2011 yılından 2012 yılına yüzde 5 azalarak 62,4 milyar dolardan 59,2 milyar dolara geriledi. Bu nedenle Kuzey Afrika, Yakın ve Orta Doğu’nun Türkiye’nin ihracatındaki önemi daha da arttı.

*Barış Soybilgen, Betam, Araştırma Görevlisi
baris.soybilgen@bahcesehir.edu.tr

İran’ın beklenmedik altın sevdası

2012 yılı dış ticaret için çok ilginç bir yıl oldu. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB İran’ın uranyum zenginleştirme programını sekteye uğratmak için 2012 Mart ayı itibariyle SWIFT sistemine ulaşmasını engelledi ve uluslararası mali işlem yapma kabiliyetini ortadan kaldırdı.¹ Bu nedenle İran Türkiye’ye ihraç ettiği doğal gaz ve petrol karşılığında aldığı Türk lirasıyla Türkiye’den altın alıp bunu ya doğrudan ya da aracı bir ülke üzerinden (BAE) ithal etmeye başladı.²

Şekil 1 açık bir şekilde İran’ın Swift sisteminden çıkarılmasının ardından İran’a yapılan altın ihracatının arttığını gösteriyor. İran’a doğrudan altın ihracatı Ağustos’a kadar sürüyor, büyük ihtimalle ABD’nin baskılarının ardından Şekil 1’de de görüleceği üzere, İran altını Ağustos ayından itibaren BAE üzerinden almaya başlıyor. Özellikle

¹ Humay Guliyeva ve Pan Kwan Yuk, 2012. “What’s Iran doing with Turkish gold?,” Financial Times, 9 Temmuz. <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/07/09/whats-iran-doing-with-all-that-turkish-gold/#axzz2OeQWEpJc>.

² Türk lirasının uluslararası piyasada alım gücü olmadığı ve Türk lirasını Dolar veya Euro’ya ambargolar nedeniyle çeviremediği için İran Mart ayından sonra TL’yi altına çevirmeye başladı. Joe Parkinson ve Jay Solomon, 2012. “U.S. Bears Down on Turkey’s Gold Link to Iran,” The Wall Street Journal, 30 Kasım. <http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323751104578150803540506358.html>.

ABD'nin 6 Şubat itibariyle yürürlüğe giren yeni yaptırımlarıyla birlikte 2013 yılında İran'a ne doğrudan ne de BAE üzerinden çok büyük bir altın ihracatı beklenmiyor.³ Ayrıca bu durumda İran'dan ithal edilecek petrol ve doğal gazın nasıl ödeneceği belirsiz. Bu yüzden 2012 yılındaki yüksek altın ihracatını geçici bir şok olarak düşünebiliriz. İhracattaki genel trendleri anlamak için, ihracat rakamlarını genel olarak altından arındırıp sunacağız.

Tablo 1. Ülkelere yapılan altın hariç ihracatın yıllık artış oranları ve toplam içindeki yüzdesi*

	2010	2011	2012
Avrupa Birliği	11,8 (47,0)	18,2 (46,5)	-5,5 (42,1)
Kuzey Afrika, Yakın ve Orta Doğu	15,0 (26,7)	14,9 (25,7)	18,9 (29,3)
Diğer Ülkeler	19,8 (26,3)	25,9 (27,8)	7,3 (28,6)
Toplam	14,7	19,3	4,3

Kaynak: Tüik, BETAM

*Parantez içindekiler payları gösteriyor

İran'a altın ihracatı olmasaydı, Cari Açık GSYH'nin yüzde 7'si olacaktı

2012 yılında Türkiye'nin ihracatı 2011 yılına göre yüzde 13,1 artarak 134,9 milyar dolardan 152,5 milyar dolara ulaştı. Altın ihracatını toplam ihracattan çıkardığımızda ise 2012 yılı için daha muhafazakar bir ihracat artışı buluyoruz. 2011 yılında altın hariç ihracat 133,4 milyar dolarken, yüzde 4,3 artışla 2012 yılında 139,2 milyar dolara ulaştı.

³ Asli Kandemir, 2013. "Exclusive: Turkey-Iran gold trade wiped out by new U.S. sanctions," Reuters, 16 Şubat. <http://www.reuters.com/article/2013/02/16/us-iran-turkey-sanctions-idUSBRE91F01F20130216>.

Cari açık rakamları da yüksek altın ihracatından etkilendi. 1984'ten başlayan ödemeler dengesi verilerine göre 2009 kriz yılı hariç diğer bütün yıllarda Türkiye net parasal olmayan altın ithalatçısı konumunda, 2012'de ise Türkiye net 5,7 milyar dolar parasal olmayan altın ihraç ettiği görülüyor. Betam tahminlerine göre 2012 yılı cari açığı GSYH'nin yüzde 5,9'u olarak gerçekleşecek. Eğer 2012 yılında net altın ihracatı sıfır olsaydı, Türkiye'nin cari açığı da GSYH'nin yüzde 6,6'sı olarak gerçekleşecekti. Bu noktada karşıolgusal (counterfactual) bir analiz yararlı olacak. İran'a altın ihracatı olmasaydı, Türkiye'nin 2012'de hem altın ihracatı hem de ithalatı daha düşük olacaktı. Türkiye'nin uzun vadeli parasal olmayan altın ithalatı trendine baktığımızda, ortalama olarak yıllık GSYH'nin yüzde 0,6'sı kadar altın ithal ettiği görülüyor. Ayrıca Türkiye'nin 2012'de İran ve BAE haricindeki diğer ülkelere 2,2 milyar dolarlık altın ihraç ettiğini biliyoruz. İran'a ambargo uygulanmadığı bir gerçeklikte, Türkiye'nin 2012 yılında 2,2 milyar dolar altın ihraç edip, 4,8 milyar dolar altın ithal edeceğini düşünebiliriz. Bu durumda cari açık GSYH'nin yüzde 7'si olacaktı.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın önemi artmaya devam ediyor

112 nolu Betam araştırma notunda⁴ 2008 yılında Türkiye'nin ihracat yaptığı ülke gruplarında yapısal bir değişiklik olduğunu ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı düşerken, Kuzey Afrika, Yakın ve Orta Doğu'ya (KA+YOD) yapılan ihracatın artmaya başladığını

⁴ Betam Araştırma Notu 11/112: İhracat Yön Değiştiriyor, <http://betam.bahcesehir.edu.tr/tr/wp-content/uploads/2011/04/ArastirmaNotu112.pdf>.

göstermiştik. 2012 yılında özellikle AB'nin içinde bulunduğu kriz nedeniyle bu trendin güçlenerek devam ettiğini görüyoruz. Şekil 2'de Türkiye'nin AB, KA+YOD ve diğer ülkelere yaptığı altın hariç ihracatın toplam içindeki yüzdesi ve nominal olarak büyüme oranları gösteriliyor. AB'nin Türkiye'nin altın hariç ihracatındaki payı 2007 yılından önce yüzde 56 civarında iken, 2012 yılına kadar geçen sürede payı 14 puan düşerek yüzde 42,1'e kadar geriledi. Buna karşın KA+YOD'un Türkiye'nin altın hariç ihracatındaki payı 2007'de yüzde 17,6 iken, 2012 yılında yüzde 29,3'e kadar yükseldiğini gözlemliyoruz. Altın dahil toplam ihracat rakamlarına bakarsak daha çarpıcı bir tabloyla karşılaşıyoruz. KA+YOD'un 2012'de toplam ihracattaki payının yüzde 34,0'e yükseldiğini ve AB'nin payının ise yüzde 38,8'e düştüğünü görüyoruz.

Arap Baharı sonrası Kuzey Afrika'da durum iyileşiyor

126 nolu Betam araştırma notunda⁵ Arap Baharı'nın Kuzey Afrika'ya özellikle Libya'ya yapılan ihracata zarar verdiğini göstermiştik. Tablo 2'de görüldüğü üzere Libya'ya 2010 yılında Türkiye 1,9 milyar dolarlık ihracat yaparken Arap Baharı nedeniyle bu rakam 2011 yılında yüzde 61,3 azalmış ve 748 milyon dolara gerilemişti. Bu nedenle Kuzey Afrika'ya yapılan ihracatta 7 milyar dolardan 6,7 milyar dolara düşmüştü. Kaddafi'nin devrilmesinin ardından Libya'nın yeniden yapılanma sürecinde, bu ülkeye Türkiye'nin yaptığı ihracat 2012 yılında yüzde 186

artarak Arap Baharı öncesindeki seviyenin üstüne çıktı ve 2,1 milyar dolara ulaştı. Libya'nın yanında Türkiye'nin Mısır'a yaptığı ihracatta da güçlü artışlar görülüyor. 2012 yılında Mısır'a yapılan ihracat yüzde 33,4 artarak 3,7 milyar dolara ulaştı. Son bir kaç yıldır Türkiye Mısır'a giderek artan bir oranda petrol ve petrolden elde edilen ürünler satıyor. Petrol ve petrolden elde edilen ürünler 2010 yılında Türkiye'nin Mısır'a yaptığı ihracatın yüzde 11,3'ünü oluştururken 2012'de Mısır'a yapılan ihracatın yüzde 41,5'ini oluşturdu. Hem Mısır'a hem Libya'ya yapılan ihracat artışına paralel olarak Kuzey Afrika'ya yapılan toplam ihracat 2011'den 2012'ye yüzde 41 artarak 9,4 milyar dolara ulaştı.

Irak Almanya'nın yerini almak üzere

Altın dahil rakamlara bakarsak 2012 yılında Türkiye'nin Yakın ve Orta Doğu'ya olan ihracatını yüzde 52 arttırdığını görüyoruz. Bu yüksek artışın büyük bir kısmı altın ihracatından kaynaklanıyor. Bu nedenle altın hariç rakamlar, ihracat trendleri konusunda bize daha iyi fikir veriyor (Tablo 3). 2011'den 2012'ye Türkiye'nin Yakın ve Orta Doğu'ya altın hariç ihracatı yüzde 13,5 artarak 31,3 milyar dolara ulaştı. Bu ihracat artışına en büyük katkıyı Irak'a ve Suudi Arabistan'a yapılan ihracattaki artışlar sağladı. Irak'a yapılan ihracat bu hızda artmaya devam ederse Irak üç yıl içerisinde Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olacak gibi görünüyor. Buna karşılık Suriye'de süregelen iç savaş nedeniyle Türkiye'nin bu ülkeye olan ihracatı 2012 yılında yüzde 68,9 azalarak 1,6 milyar dolardan 501 milyon dolara düştü.

⁵Betam Araştırma Notu 11/126: Arap Baharı ve Avrupa Borç Krizi İhracatı Teğet Geçti, <http://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2012/02/ArastirmaNotu126.pdf>.

AB Borç krizi 2012’de Türkiye’nin ihracatını vurdu

Avupa Birliği 2011 yılında borç krizine rağmen yüzde 1,5 büyüdü ve Türkiye’nin AB’ye olan ihracatı 2011’de 2010’a göre yüzde 18,3 artarak 62,3 milyar dolara yükseldi. 2012 yılında borç krizi derinleşmeye devam etti ve Eurostat verilerine göre AB yüzde 0,3 küçüldü. AB’deki daralma Türkiye’nin ihracatına da büyük bir darbe vurdu. İngiltere hariç AB’nin en büyük ekonomilerine (Almanya, Fransa ve İtalya) Türkiye’nin yaptığı ihracat azaldı. Buna paralel olarak Türkiye’nin AB’ye olan ihracatı yüzde 5 azalarak 62,3 milyardan 59,2 milyar dolara geriledi.

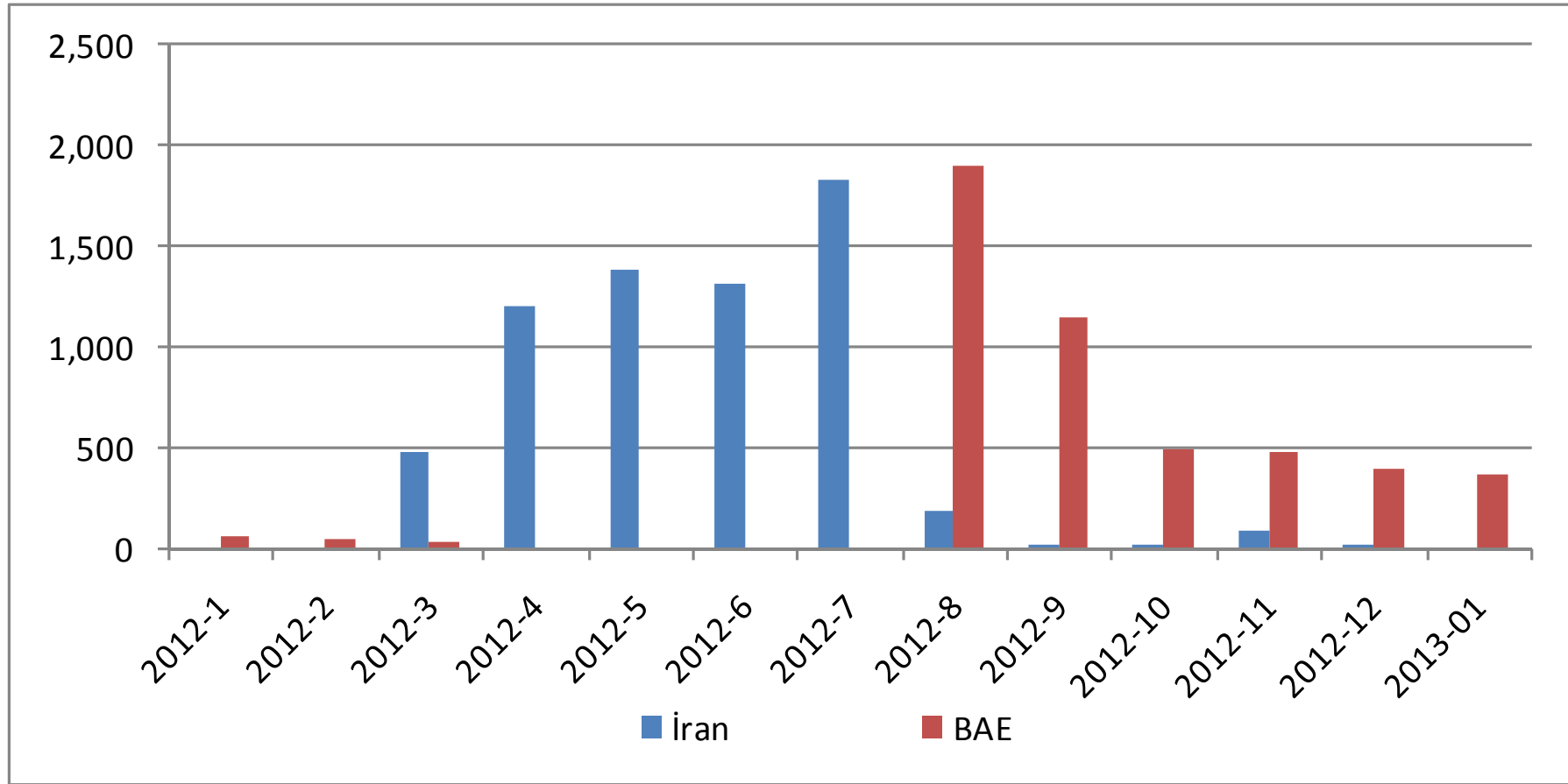
Şekil 3’de AB ülkelerinin 2011-2012 büyüme oranlarıyla, aynı dönemde Türkiye’nin AB ülkelerine yaptığı ihracat artış oranları arasındaki ilişki yer alıyor. Çok güçlü olmasa da pozitif bir ilişki olduğu rahatça gözüküyor. Romanya, Almanya ve Avustuya gibi ülkelerin 2011-2012 GSYH büyümesi pozitif olmasına rağmen Türkiye’nin bu ülkelere yaptığı ihracatın güçlü bir biçimde azalması da ilginç bir ayrıntı. Bunun yanında Danimarka ve Macaristan ise ekonomileri küçüldüğü halde ihracatın arttığı ülkeler.

2013 Beklentileri

2013 yılı ihracatçılar için zor bir yıl olacak gibi görünüyor. Eurostat tahminlerine göre AB 2013 yılında yalnızca yüzde 0,1 büyüyecek. Bu düşük büyüme 2013 yılında AB’ye yapılan ihracatın çok sınırlı artacağını bize söylüyor. Orta Doğu ve Kuzey Afrika’ya güçlü ihracat artış trendinin

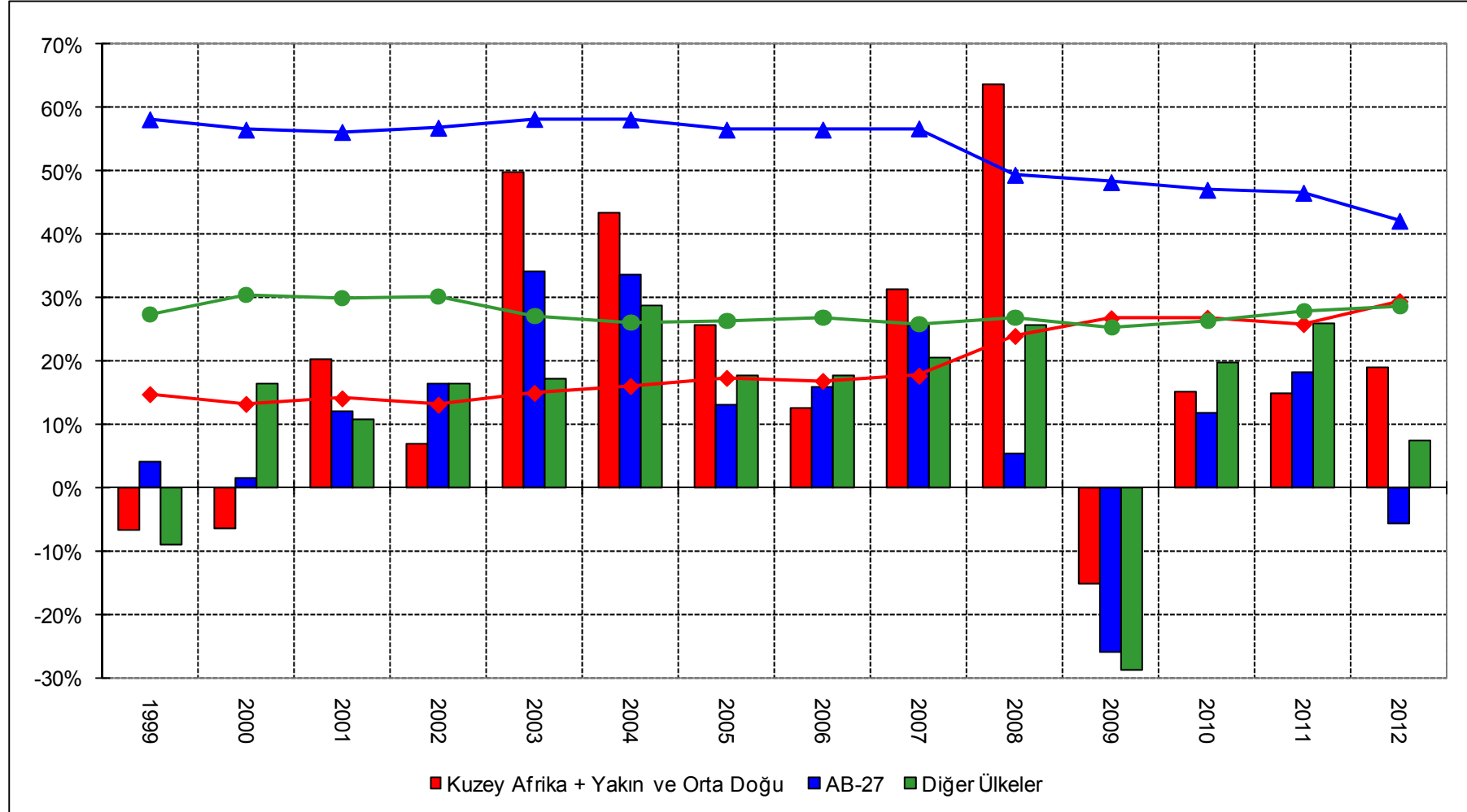
devam etmesi olası. AB’nin düşük büyüme oranını da hesaba kattığımızda 2013 yılında KA+YOD ülkelerinin toplam ihracattaki payı artmaya devam edecek. Buna karşılık Suriye’de yaşanan iç savaş ve İran’a uygulanan ambargolar nedeniyle bu iki ülkeye yapılan ihracat sert bir biçimde düşmesi beklenebilir. Hem AB’nin düşük büyüme performansı hem de İran’a yapılan altın ihracatının azalmasıyla nedeniyle 2013 yılında Türkiye’nin ihracat performansı pek parlak olmayacak gibi gözüküyor.

Şekil 1. Ocak 2012-Ocak 2013 arasında Türkiye'nin İran'a ve Birleşik Arap Emirliklerine (BAE) yaptığı altın ihracatı. (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, Betam.

Şekil 2. 1999 – 2011 yılları arasında ülke gruplarına yapılan altın hariç ihracatın toplam içindeki yüzdesi ve nominal olarak büyüme oranları. (Çizgi grafikler ülke gruplarının ihracat içindeki yüzdelerini gösterirken, bar grafikler yıllık büyüme oranlarını göstermektedir.)

Kaynak: TÜİK, Betam.

Tablo 2. AB-27, Kuzey Afrika ve Yakın ve Orta Doğu ülkelerine 2010-2012 yıllarında yapılan **nominal ihracat** (milyon \$) ve toplam içindeki payları.

AB -27						
	Nominal			Paylar		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Almanya	11,479	13,951	13,132	10.1	10.3	8.6
İngiltere	7,236	8,151	8,701	6.4	6.0	5.7
İtalya	6,505	7,851	6,376	5.7	5.8	4.2
Fransa	6,054	6,806	6,202	5.3	5.0	4.1
İspanya	3,536	3,918	3,721	3.1	2.9	2.4
Hollanda	2,461	3,243	3,248	2.2	2.4	2.1
Romanya	2,599	2,879	2,497	2.3	2.1	1.6
Belçika	1,960	2,451	2,360	1.7	1.8	1.5
Polonya	1,504	1,758	1,854	1.3	1.3	1.2
Bulgaristan	1,497	1,623	1,682	1.3	1.2	1.1
Yunanistan	1,456	1,553	1,402	1.3	1.2	0.9
İsveç	947	1,183	1,187	0.8	0.9	0.8
Avusturya	835	1,053	1,001	0.7	0.8	0.7
Danimarka	765	881	985	0.7	0.7	0.6
Malta	410	900	919	0.4	0.7	0.6
Çek Cumhuriyeti	694	888	786	0.6	0.7	0.5
Slovenya	357	617	548	0.3	0.5	0.4
Macaristan	441	509	518	0.4	0.4	0.3
Portekiz	465	446	441	0.4	0.3	0.3
Slovakya	455	402	392	0.4	0.3	0.3
İrlanda	339	354	348	0.3	0.3	0.2
Finlandiya	297	353	302	0.3	0.3	0.2
Litvanya	208	274	276	0.2	0.2	0.2
Estonya	90	132	169	0.1	0.1	0.1
Letonya	66	116	127	0.1	0.1	0.1
Lüksemburg	26	54	52	0.0	0.0	0.0
Güney Kıbrıs	1	1	4	0.0	0.0	0.0
AB-27 Toplam	52,685	62,347	59,232	46.3	46.2	38.8

Kaynak: TUIK, BETAM

Kuzey Afrika						
	Nominal			Paylar		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Mısır	2,251	2,759	3,680	2.0	2.0	2.4
Libya	1,932	748	2,140	1.7	0.6	1.4
Cezayir	1,505	1,471	1,813	1.3	1.1	1.2
Fas	624	921	1,015	0.5	0.7	0.7
Tunus	714	802	797	0.6	0.6	0.5
Kuzey Afrika Toplam	7,025	6,701	9,445	6.2	5.0	6.2
Yakın ve Orta Doğu						
Irak	6,036	8,310	10,828	5.3	6.2	7.1
İran	3,044	3,590	9,923	2.7	2.7	6.5
BAE	3,333	3,707	8,176	2.9	2.7	5.4
Suudi Arabistan	2,218	2,763	3,678	1.9	2.0	2.4
Azerbaycan	1,550	2,064	2,587	1.4	1.5	1.7
İsrail	2,080	2,391	2,330	1.8	1.8	1.5
Gürcistan	769	1,092	1,254	0.7	0.8	0.8
Lübnan	618	718	846	0.5	0.5	0.6
Ürdün	571	507	771	0.5	0.4	0.5
Suriye	1,845	1,610	501	1.6	1.2	0.3
Yemen	330	273	486	0.3	0.2	0.3
Kuveyt	395	297	291	0.3	0.2	0.2
Umman	129	215	269	0.1	0.2	0.2
Katar	163	188	257	0.1	0.1	0.2
Bahreyn	172	160	209	0.2	0.1	0.1
Filistin	40	49	63	0.0	0.0	0.0
Yakın ve Orta Doğu Toplam	23,295	27,935	42,468	20.5	20.7	27.8
Kuzey Afrika + Yakın ve Orta Doğu						
KA+YOD Toplam	30,320	34,636	51,913	26.6	25.7	34.0

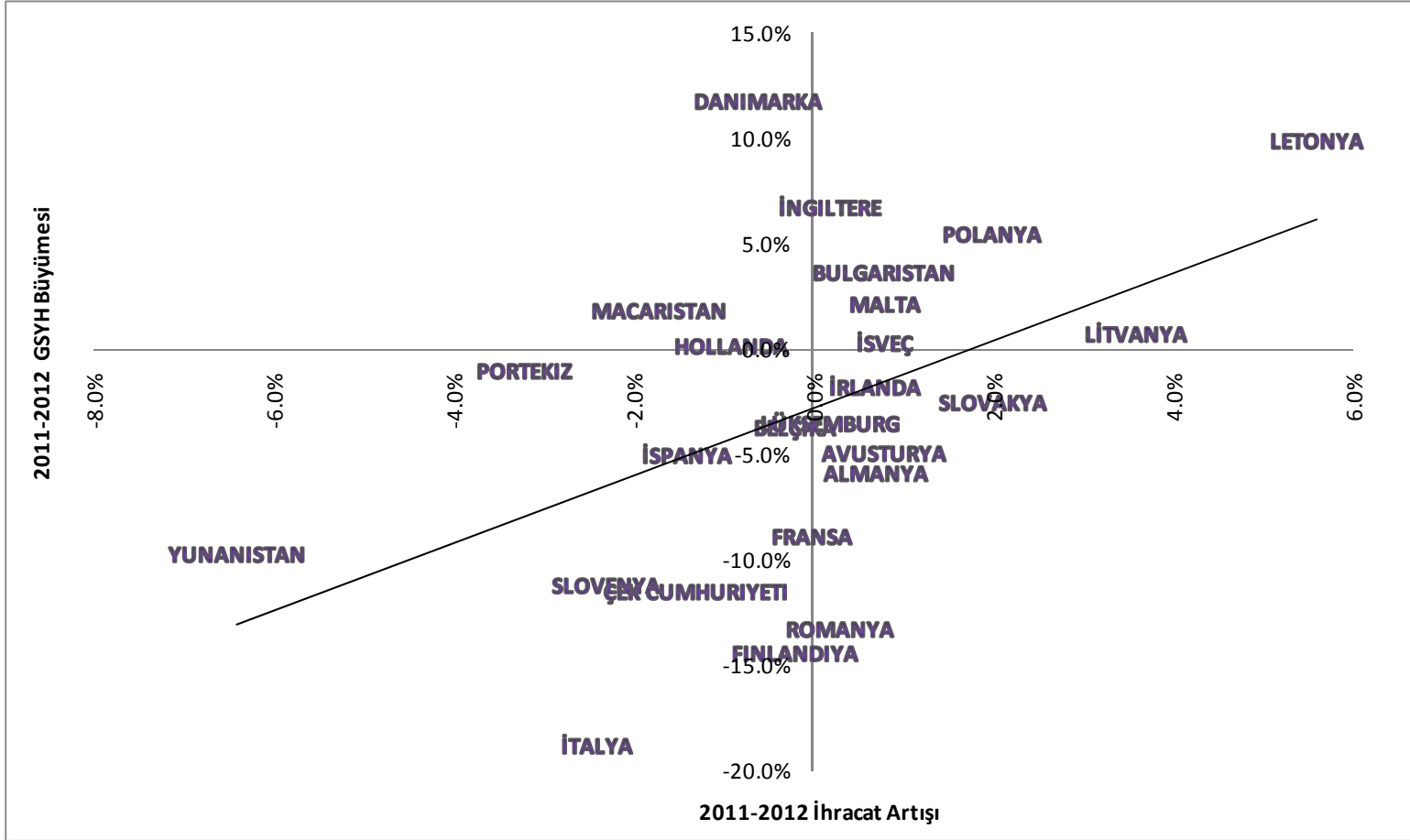
Tablo 3. AB-27, Kuzey Afrika ve Yakın ve Orta Doğu ülkelerine 2010-2012 yıllarında yapılan **altın haric nominal ihracat** (milyon \$) ve toplam içindeki payları.

AB -27						
	Nominal			Paylar		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Almanya	11,454	13,927	13,113	10.2	10.4	9.4
İngiltere	7,094	7,892	8,115	6.3	5.9	5.8
İtalya	6,501	7,847	6,371	5.8	5.9	4.6
Fransa	6,054	6,806	6,202	5.4	5.1	4.5
İspanya	3,536	3,918	3,721	3.2	2.9	2.7
Hollanda	2,461	3,243	3,248	2.2	2.4	2.3
Romanya	2,599	2,879	2,497	2.3	2.2	1.8
Belçika	1,960	2,451	2,360	1.8	1.8	1.7
Polonya	1,504	1,758	1,854	1.3	1.3	1.3
Bulgaristan	1,497	1,623	1,681	1.3	1.2	1.2
Yunanistan	1,456	1,553	1,402	1.3	1.2	1.0
İsveç	947	1,183	1,187	0.8	0.9	0.9
Avusturya	835	1,053	1,001	0.7	0.8	0.7
Danimarka	765	881	985	0.7	0.7	0.7
Malta	410	900	919	0.4	0.7	0.7
Çek Cumhuriyeti	694	888	783	0.6	0.7	0.6
Slovenya	354	617	548	0.3	0.5	0.4
Macaristan	441	509	518	0.4	0.4	0.4
Portekiz	465	446	441	0.4	0.3	0.3
Slovakya	455	402	392	0.4	0.3	0.3
İrlanda	339	354	348	0.3	0.3	0.2
Finlandiya	297	353	302	0.3	0.3	0.2
Litvanya	208	274	276	0.2	0.2	0.2
Estonya	90	132	169	0.1	0.1	0.1
Letonya	66	116	127	0.1	0.1	0.1
Lüksemburg	26	54	52	0.0	0.0	0.0
Güney Kıbrıs	1	1	4	0.0	0.0	0.0
AB-27 Toplam	52,512	62,059	58,617	47.0	46.5	42.1

Kaynak: TUIK, BETAM

Kuzey Afrika						
	Nominal			Paylar		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Mısır	2,251	2,759	3,680	2.0	2.1	2.6
Libya	1,932	748	2,137	1.7	0.6	1.5
Cezayir	1,505	1,471	1,813	1.3	1.1	1.3
Fas	624	921	1,015	0.6	0.7	0.7
Tunus	714	802	797	0.6	0.6	0.6
Kuzey Afrika Toplam	7,025	6,701	9,442	6.3	5.0	6.8
Yakın ve Orta Doğu						
Irak	6,036	8,310	10,826	5.4	6.2	7.8
İran	2,962	3,536	3,395	2.6	2.7	2.4
BAE	2,954	3,427	3,575	2.6	2.6	2.6
Suudi Arabistan	2,218	2,763	3,678	2.0	2.1	2.6
Azerbaycan	1,550	2,064	2,587	1.4	1.5	1.9
İsrail	2,080	2,391	2,330	1.9	1.8	1.7
Gürcistan	769	1,092	1,254	0.7	0.8	0.9
Lübnan	618	718	846	0.6	0.5	0.6
Ürdün	571	507	771	0.5	0.4	0.6
Suriye	1,845	1,610	501	1.6	1.2	0.4
Yemen	330	273	486	0.3	0.2	0.3
Kuveyt	395	295	290	0.4	0.2	0.2
Umman	129	215	269	0.1	0.2	0.2
Katar	163	188	257	0.1	0.1	0.2
Bahreyn	172	160	209	0.2	0.1	0.2
Filistin	40	49	63	0.0	0.0	0.0
Yakın ve Orta Doğu Toplam	22,834	27,600	31,337	20.4	20.7	22.5
Kuzey Afrika + Yakın ve Orta Doğu						
Toplam	29,859	34,300	40,779	26.7	25.7	29.3

Şekil 3. AB ülkelerinin 2011-2012 GSYH büyümesi (X eksen) ile bu ülkelere yapılan ihracatın 2011-2012'deki artışı (Y eksen) arasındaki ilişki.*

Kaynak: TÜİK, BETAM.

* Estonya ve Güney Kıbrıs hem küçük ülkeler hem de şekili bozacak kadar yüksek gözlem içerdiği için şekle dahil edilmemiştir.